

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЗАВЕРЮХА МАРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 349.6:630(477)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЛІСІВ
ЗА ЛІСОВИМ ТА ЗЕМЕЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія»
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Степська Олена Володимирівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного
та екологічного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Піддубний Олексій Юрійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри цивільного
та господарського права

кандидат юридичних наук, доцент
Зуєв Віталій Анатолійович,
Університет митної справи та фінансів,
завідувач кафедри цивільного,
господарського та екологічного права

Захист відбудеться «16» лютого 2017 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «13» січня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ліс – це «зелене золото» планети, невід’ємна складова навколишнього природного середовища. Загальна площа лісового фонду України становить 10,4 млн га, із яких вкрито лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість території країни становить 15,7 % за оптимальних 20 %. Землі та ліси, які на них зростають, перебуваючи у тісному природно-біологічному зв’язку, виконують важливі екологічні функції, до яких належать: очищення та збагачення повітря киснем, водоохоронні, водорегулюючі, ґрунтозахисні, санітарно-гігієнічні. Неможливо переоцінити їх здатність до збереження ґрунту від водної та вітрової ерозії, до зменшення поверхневого стоку, підтримання рівня водності рік, поліпшення якості води, регулювання кислотного балансу в атмосфері, завдяки чому забезпечується екологічна рівновага, створюються сприятливі умови для життя, відпочинку та господарської діяльності суспільства. Охорона, раціональне використання і примноження лісових багатств є сьогодні життєвою необхідністю та безпосередньо залежать від стану земель лісогосподарського призначення.

Використання лісових ресурсів на землях лісогосподарського призначення займає чільне місце у лісових та земельних відносинах, завдяки чому реалізується можливість задоволення людиною своїх життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо), а також функція держави із забезпечення населення деревними, технічними, лікарськими та іншими продуктами лісу.

Актуальність теми обумовлена інтенсивним використанням лісів, проблемами нераціонального ставлення до них, недосконалістю законодавства, яке регулює лісові й земельні відносини в цій сфері, та необхідністю їх комплексного правового регулювання, саме тому здійснення наукового аналізу правового регулювання використання й охорони лісів є доцільним і своєчасним.

Аналіз наукових публікацій свідчить про відсутність комплексного предметного дослідження правового регулювання використання та охорони лісів, розрізненість поглядів щодо цієї проблеми у науковій літературі. Науково-теоретичною основою та науковим підґрунтям для проведення цього дослідження стали праці радянських та сучасних учених у галузі земельного екологічного та аграрного права: В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, В. К. Биковського, С. О. Боголюбова, Н. С. Гавриш, Г. А. Гарварт, С. А. Генсерука, А. П. Гетьмана, В. Ф. Горбового, Р. К. Гусєва, В. М. Єрмоленка, В. М. Завгородньої, В. А. Зуєва, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, О. С. Колбасова, В. В. Костицького, М. І. Краснова, М. В. Краснової, О. І. Крассова, П. Ф. Кулинича, Н. Р. Малишевої, Л. В. Мендик, А. М. Мірошниченка, В. Л. Мунтяна, Є. І. Немировського, В. П. Непійводи, В. В. Носіка, В. П. Печуляка, О. Ю. Піддубного, О. О. Погрібного, Г. М. Полянської, В. К. Попова, В. Д. Сидор, О. В. Степської, В. Ю. Уркевича, Т. Є. Харитонові, О. П. Чопик, Ю. С. Шемшученка, С. М. Шершун, М. В. Шульги, Н. Г. Юрчишин та інших.

Багатоаспектність об'єкта дослідження зумовила необхідність використання в дисертаційному дослідженні досягнень інших вчених-правознавців, зокрема: В. Е. Борейка, Г. А. Гончаренка, О. В. Гулак, Б. В. Кіндюка, В. І. Курила, Н. В. Марфіної, О. Ф. Скакун та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. у межах комплексної теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (номер державної реєстрації 0110U000671) та за темою науково-дослідної роботи кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове забезпечення сталого розвитку земельних та екологічних відносин у південному регіоні України» на 2011–2015 рр.

Мета та задачі дослідження. Мета роботи полягає в теоретичному розробленні сучасних проблем правового регулювання використання та охорони лісів за лісовим і земельним законодавством України, а також виробленні практичних рекомендацій з удосконалення відповідного законодавства.

Для досягнення мети дисертаційної роботи було поставлено такі задачі:

- розкрити поняття лісу як об'єкта правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві;
- виявити історичні аспекти розвитку законодавства в галузі використання та охорони лісів;
- дослідити основні ознаки правового режиму лісів та земель лісогосподарського призначення, проаналізувати співвідношення лісового і земельного законодавства;
- охарактеризувати сутність та особливості правових форм використання лісових ресурсів і земель лісогосподарського призначення в сучасних умовах;
- визначити та всебічно проаналізувати специфіку правової охорони лісів;
- розкрити особливості управління і контролю в сфері використання та охорони лісів;
- дослідити підстави і порядок застосування юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства в сфері використання та охорони лісів;
- сформулювати теоретичні висновки і практичні рекомендації для удосконалення законодавчого регулювання використання та охорони лісів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері використання та охорони лісів.

Предмет дослідження складають нормативно-правові акти та інші правові документи, які регулюють використання й охорону лісів, практика застосування лісового і земельного законодавства, теоретично-наукові та науково-практичні дослідження в цій галузі.

Методи дослідження. Дисертаційну роботу виконано з використанням загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів юридичної науки.

При написанні роботи застосовано такі методи: діалектичний (з метою дослідження суспільних відносин щодо лісів та земель лісогосподарського призначення у їх єдності та взаємозв'язку, виявлення закономірностей їх розвитку); логіко-граматичний (для визначення недоліків у правовому регулюванні використання та охорони лісів, з'ясування справжнього змісту деяких приписів діючого законодавства); метод статистичного аналізу (під час роботи з офіційно статистичними матеріалами у сфері використання та охорони лісів); історико-правовий (для аналізу становлення і розвитку правового регулювання використання та охорони лісів); порівняльно-правовий (з метою здійснення порівняльного аналізу окремих положень нормативно-правових актів України і законодавства деяких зарубіжних країн, що визначають правовий режим лісів); формально-юридичний (для формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства) та інші.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено системне, комплексне дослідження правового регулювання використання та охорони лісів, яке дозволило обґрунтувати нові теоретичні й прикладні положення щодо вдосконалення лісового та земельного законодавства у відповідній сфері.

Наукова новизна результатів дослідження підтверджується наступним:
вперше:

– обґрунтовано юридичне визначення поняття «право використання земель лісогосподарського призначення» як гарантованої законом можливості господарської експлуатації земель, вкритих лісовою рослинністю, в порядку загального та спеціального використання лісових ресурсів з метою задоволення потреб, та господарської експлуатації земель, не вкритих лісовою рослинністю, нелісових земель, зайнятих сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства;

– запропоновано доповнити Земельний кодекс України положенням про звільнення від рентної плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії лісогосподарського освоєння, та положенням про виключення з суб'єктів права власності на землі лісогосподарського призначення іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб;

– обґрунтовано необхідність внесення змін до лісового законодавства з приводу економічного стимулювання заходів щодо розширеного відтворення лісів, зокрема шляхом компенсації витрат власникам лісів і лісокористувачам при впровадженні нових технологій використання лісових ресурсів;

– доведено необґрунтованість використання в еколого-правовій доктрині терміну «деревні відходи». Деревні відходи (суччя, вершини, короткомірні відрізки, уламки гілок та інше) слід розглядати не як відходи, а як сировину для отримання теплової й електричної енергії та як сировину для виробництва продукції, тому є необхідним замінити поняття «деревні відходи» на поняття «вторинні лісові ресурси»;

удосконалено:

– наукове і законодавче визначення поняття «землі лісогосподарського призначення», під яким слід розуміти землі, вкриті лісовою рослинністю, на яких розташовані лісові ділянки, землі, що не вкриті лісовою рослинністю, але відносяться до «лісових земель», та «нелісові землі», зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які використовуються для потреб лісового господарства та надані у встановленому земельним законодавством порядку;

– сутнісні ознаки понять «лісова ділянка» і «земельна лісова ділянка» та виокремлено їх спільні й відмінні риси. Спільними рисами визначено такі: є ділянками лісового фонду України; мають визначені межі; основною ціллю їх виділення є ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів. Головними відмінностями є те, що лісова ділянка виділяється виключно відповідно до вимог Лісового кодексу України, а надання земельних лісових ділянок регулюється нормами Земельного кодексу України; лісова ділянка виділяється не тільки для ведення лісового господарства, а й для використання лісових ресурсів, а цільове призначення земельної лісової ділянки лише опосередковано пов'язане з використанням лісових ресурсів, що розташовані на ній; лісова ділянка не вилучається у землекористувача або власника землі, а земельна лісова ділянка, у свою чергу, надається або вилучається у землекористувача чи власника земельної ділянки відповідно до Земельного кодексу України;

– наукове визначення поняття «охорона лісів», під яким розуміється система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання лісових ресурсів, збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб, які здійснюються компетентними органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, лісокористувачами і власниками лісів відповідно до лісового та земельного законодавства;

– висновок щодо недосконалості правового регулювання використання лісів, що проявляється у взаємній неузгодженості нормативно-правових актів. Встановлено, що не всі нормативно-правові акти, необхідність прийняття яких передбачено діючим законодавством, були розроблені та затверджені. Доведено, що окремі положення діючих нормативно-правових актів не відповідають існуючим лісовим відносинам та потребують удосконалення, а саме: положення постанов Кабінету Міністрів України «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» від 23 травня 2007 р. № 761, «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» від 12 травня 2007 р. № 724, «Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України» від 23 квітня 1996 р. № 449, «Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України» від 8 лютого 1996 р. № 185 тощо;

– положення щодо економіко-фінансових та організаційно-виховних інструментів стимулювання раціонального використання земель

лісогосподарського призначення та лісових ресурсів, які на них знаходяться. Так до економіко-фінансових інструментів слід віднести: зменшення оподаткування відповідних видів діяльності; збільшення державної підтримки приватних лісокористувачів; збільшення державного і місцевого фінансування державних і комунальних лісогосподарських підприємств. Організаційно-виховними інструментами є: посилення рівня екологічної освіти молоді шляхом введення додаткових уроків і проведення практичних занять на природі; поширення інформації про стан лісів через засоби масової інформації; поширення інформації щодо правил поведінки в лісах;

набули подальшого розвитку:

– підходи щодо основних принципів використання лісів, зокрема: невиснажливості лісокористування; дотримання екологічної рівноваги; комплексного використання лісів; використання лісів для різних цілей, загальне та спеціальне використання лісів; безоплатності загального та платності спеціального лісокористування; збереження біологічної різноманітності лісу; участі громадськості у сфері прийняття рішень стосовно використання лісів та земель лісогосподарського призначення; застосування світового досвіду використання лісів та земель лісогосподарського призначення; врахування українських традицій лісокористування;

– положення щодо окремих недоліків та переваг ведення єдиної державної системи електронного обліку деревини в Україні. Основними недоліками вважаємо: незабезпечення належного порядку правозастосування; відсутність сприятливого інституційного середовища; вартісність процесу електронного обліку деревини, що зумовлює значні витрати лісогосподарських підприємств. До основних переваг відносимо: посилення контролю за обліком деревини, що заготовляється, та її транспортуванням, а також за роботою матеріально-відповідальних осіб, які відпускають лісопродукцію; боротьба з тіншовим ринком та зменшення кількості незаконних вирубок;

– положення щодо застосування та перспектив реалізації програми лісової сертифікації в Україні, встановлена необхідність ухвалення стратегічних рішень щодо співробітництва за міжнародними схемами з організацією національних органів сертифікації;

– висновок про доцільність доповнення Закону України «Про державно-приватне партнерство» нормою щодо застосування механізму державно-приватного партнерства у сфері лісового господарства;

– положення щодо основних механізмів екологізації лісокористування. Так екологізація лісокористування повинна в себе включати: визначення пріоритетних завдань національної лісової політики та конкретні шляхи їх реалізації; оцінку впливу забруднюючих речовин техногенного характеру на ліси та землі лісогосподарського призначення; збереження біорізноманіття та інше;

– висновок про необхідність розвитку та вдосконалення основних положень наказу Державного комітету лісового господарства України «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини» від 19 лютого 2007 р. № 42, зокрема відносно впровадження альтернативних методів

реалізації необробленої деревини на внутрішньому ринку, розроблення прозорої методики формування стартової ціни на деревину, закріплення процедури повернення гарантійного внеску.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані автором роботи теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності – результати дисертації можуть бути основою для подальших досліджень актуальних проблем правового регулювання використання та охорони лісів;

– у нормотворчій діяльності – для обґрунтування прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін та перегляду актів чинного законодавства. У результаті виконання дослідження сформульовано та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення Лісового кодексу України, Земельного кодексу України та Закону України «Про державно-приватне партнерство», а також аргументовано необхідність прийняття низки нормативно-правових актів з метою вдосконалення регулювання зазначених відносин;

– у правозастосуванні – для вдосконалення практики застосування норм чинного законодавства у сфері використання та охорони лісів;

– у навчальному процесі – теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані під час викладання курсів «Земельне право України», «Екологічне право України», «Природоресурсне право України» та спецкурсів земельно-правового й еколого-правового спрямування. Можливим є також їх використання при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із земельного, екологічного і природоресурсного права та при підготовці науково-практичних і навчально-методичних посібників; окремі положення дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування у навчальному процесі на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Теоретичні положення та практичні висновки, які складають наукову новизну дослідження, отримано дисертантом особисто. У спільній публікації, за згодою співавтора, використано лише особисті дослідження.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки і практичні рекомендації, які подано у дисертаційному дослідженні, доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія». Окремі результати дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема: IX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна цивілістика» (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С. В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави»

(м. Запоріжжя, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Львів, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (м. Кошице, Словацька Республіка, 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства» (м. Тернопіль, 2015 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна цивілістика» (м. Одеса, 2015 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука «Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права» (м. Київ, 2015 р.); засіданні «круглого столу» «Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи» (м. Харків, 2015 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави і права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 2016 р.); Першому зібранні фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено у 22 наукових працях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави та 14 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають у себе вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатка Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок. Список використаних джерел вміщує 301 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 «**Становлення та розвиток правового режиму лісів**» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Ліс як об'єкт правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві*» проведено аналіз різних наукових позицій та законодавчих положень щодо поняття «ліс», проблематики розмежування «ліс» та «земля». Встановлено, що юридичне поняття «ліс» охоплює ґрунти як складову частину цього природного комплексу, не використовуючи при цьому термін «земля». Розглянуто характерні відмінності та спільні риси між поняттями «лісова ділянка» і «земельна лісова ділянка».

Унаслідок аналізу положень Земельного кодексу України та Лісового кодексу України визначено, що землями лісогосподарського призначення є:

землі, вкриті лісовою рослинністю, на яких розташовані лісові ділянки; землі, що не вкриті лісовою рослинністю, але відносяться до «лісових земель»; «нелісові землі», зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які використовуються для потреб лісового господарства та надані у порядку, встановленому земельним законодавством.

У підрозділі 1.2 *«Становлення законодавства щодо використання та охорони лісів»* досліджується становлення та розвиток законодавства, що закріплює порядок використання та охорони лісів. У результаті проведених досліджень автор прийшла до висновку, що лісоохоронні заходи здійснювалися в Україні з найдавніших часів. Уперше про охорону лісів згадується у законах князя Ярослава Мудрого «О церковних судах і земських ділах». У «Руській Правді» – видатній пам'ятці давньоруського права – установлювалися штрафи за порушення прав власності на лісові промисли.

Період XIV–XVII ст. є найважливішим в історії розвитку і формування лісового права; основою правової системи визначалися норми, побудовані на використанні звичаїв і народних традицій. Період козацької держави характеризувався виданням обов'язкових для виконання окремих універсалів, ордерів, інструкцій, грамот гетьмана з питань охорони лісів.

Процес становлення правових відносин щодо права власності на ліси та землі лісогосподарського призначення в радянський період характеризувався достатньою кількістю нормативно-правових актів, прийнятих на розвиток тогочасного лісового та земельного законодавства, якими було утверджено, що державна власність є оптимальною формою власності на усі природні ресурси, і в тому числі на ліси. Незважаючи на чималу кількість законодавчих актів у сфері охорони лісового господарства, виключна державна власність на ліси не виступала гарантією ефективного розвитку лісового господарства.

Першими нормативно-правовими актами за незалежності України у сфері лісових відносин стали Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закон України «Про природно-заповідний фонд України», і саме цим законам вдалося закласти основи подальшого розвитку лісового права.

У підрозділі 1.3 *«Особливості правового режиму лісів та земель лісогосподарського призначення в контексті співвідношення лісового та земельного законодавства»* досліджуються питання щодо юридичних ознак та особливостей правового режиму лісів і земель лісогосподарського призначення.

Визначено, що існують суперечності між лісовим і земельним законодавством щодо права власності на землі лісогосподарського призначення. Здобувачем пропонується доповнити Земельний кодекс України положенням про виключення з суб'єктів права власності на землі лісогосподарського призначення іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб.

Встановлено доцільність проведення інвентаризації полезахисних насаджень на всій території держави та внесення змін до лісового і земельного

законодавства щодо правового статусу полезахисних лісосмуг, порядку управління ними та здійснення контролю за їх використанням.

Під час аналізу правового режиму земель лісогосподарського призначення акцентовано увагу на тому, що Лісовий кодекс України не виключає можливість установаження на лісових земельних ділянках і земельних сервітутів.

У підрозділі 1.4 *«Правові форми використання лісових ресурсів на землях лісогосподарського призначення»* досліджено сутність та особливості використання лісових ресурсів на землях лісогосподарського призначення. Проведено аналіз різних наукових поглядів щодо визначення поняття «лісокористування», співвідношення понять «використання» та «користування» лісовими ресурсами.

Визначено специфічні юридичні ознаки права постійного та тимчасового (довгострокового і короткострокового) користування лісами, виокремлено характерні риси загального та спеціального використання лісових ресурсів.

Виділено основні принципи використання лісів та встановлено, що право використання земель лісогосподарського призначення можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які встановлюють умови і порядок господарської експлуатації земель лісогосподарського призначення. У суб'єктивному – це встановлена об'єктивним правом можливість юридичних і фізичних осіб здійснювати реалізацію прав та обов'язків щодо використання земель лісогосподарського призначення.

Розділ 2 «Правове забезпечення раціонального використання лісів як засобу їх охорони» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Забезпечення раціонального використання лісів засобами управління та контролю»* проаналізовано систему органів державної влади та основні функції управління в галузі використання та охорони лісів за лісовим і земельним законодавством України.

Органи управління у галузі використання та охорони лісів мають розгалужену систему, яка діє в межах повноважень, визначених лісовим та земельним законодавством України. Систему органів управління в галузі використання та охорони лісів можна поділити на дві групи: органи загальної компетенції та органи спеціальної компетенції. Систему органів загальної компетенції у сфері охорони й ефективного використання лісових ресурсів становлять Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади. Спеціальне державне управління в галузі використання та охорони лісів шляхом формування державної політики у сфері лісового господарства здійснює Міністерство аграрної політики і продовольства України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері лісового та мисливського господарства – Державне агентство лісових ресурсів України. Для органів спеціальної компетенції формування державної політики у сфері регулювання лісових відносин,

використання та охорони лісів є провідним або одним із основних напрямів їх діяльності.

Доведено доцільність існування спеціалізованого державного органу в галузі лісового господарства водночас із існуванням органу загальної компетенції у сфері природних ресурсів.

У підрозділі 2.2 *«Особливості правової охорони лісів за лісовим та земельним законодавством»* охорона лісів розглядається як система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання лісових ресурсів, збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб, які здійснюються компетентними органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, лісокористувачами і власниками лісів відповідно до лісового та земельного законодавства.

Установлено, що на сучасному етапі розвитку вітчизняного законодавства охорона та захист лісів регламентуються главою 16 Лісового кодексу України, проте у цьому нормативно-правовому акті законодавець не розрізняє поняття «охорона» та «захист» лісів, хоча вони не є тотожними за своїм змістом. Автором розглянуто основні переваги і недоліки ведення єдиної державної системи електронного обліку деревини, національної інвентаризації лісів України та встановлено основні заходи з охорони лісів.

У підрозділі 2.3 *«Юридична відповідальність за порушення земельного та екологічного законодавства при використанні та охороні лісів»* досліджуються заходи і характерні ознаки цивільно-правової, адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності за порушення правового режиму використання лісів. Розглянуто склади правопорушень і злочинів, що передбачають відповідальність за порушення порядку використання та охорони лісів.

Здійснено аналіз різних наукових поглядів щодо визначення поняття «лісопорушення», «порушення лісового законодавства», «правопорушення у сфері використання та охорони лісів» та досліджено склад.

Автором встановлено основні недоліки застосування відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері лісових відносин та обґрунтовано необхідність внесення відповідних змін і комплексного оновлення Кодексу України про адміністративні правопорушення в сфері охорони, захисту і використання лісів та земель лісогосподарського призначення.

У підрозділі 2.4 *«Перспективи розвитку лісового та земельного законодавства щодо використання та охорони лісів»* розглянуто основні шляхи вдосконалення лісового і земельного законодавства при використанні та охороні лісів.

Зокрема, було розглянуто основні недоліки та переваги лісової сертифікації в Україні, державно-приватного партнерства в лісовому господарстві. Обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про державно-приватне партнерство» нормою щодо застосування механізму державно-приватного партнерства у сфері лісового господарства.

Здобувачем пропонується внесення змін до Земельного кодексу України і Лісового кодексу України щодо економічного стимулювання раціонального використання та охорони лісів і земель лісогосподарського призначення. Встановлено, що деякі нормативно-правові акти потребують оновлення та доведено необхідність доповнення законодавства нормативними актами, які заявлені, але не прийняті.

Аргументовано, що деревні відходи слід розглядати не як відходи, а як сировину для отримання теплової й електричної енергії та як сировину для виробництва продукції.

ВИСНОВКИ

Результатом наукового дослідження, проведеного у дисертаційній роботі, є сформульовані автором висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення правового регулювання використання й охорони лісів в Україні.

1. Удосконалено наукове і законодавче визначення поняття «землі лісогосподарського призначення», під яким слід розуміти землі, вкриті лісовою рослинністю, на яких розташовані лісові ділянки, землі, що не вкриті лісовою рослинністю, але відносяться до «лісових земель», та «нелісові землі», зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які використовуються для потреб лісового господарства та надані в порядку, встановленому земельним законодавством.

2. У результаті дослідження встановлено, що на основі норм лісового та земельного законодавства можна визначити основні принципи використання лісів: невиснажливості лісокористування; дотримання екологічної рівноваги; комплексного використання лісів; використання лісів для різних цілей, загальне та спеціальне використання лісів; безоплатності загального та платності спеціального лісокористування; збереження біологічної різноманітності лісу; участі громадськості у сфері прийняття рішень стосовно використання лісів і земель лісогосподарського призначення; застосування світового досвіду використання лісів та земель лісогосподарського призначення; врахування українських традицій лісокористування.

3. Запропоновано наукове визначення поняття «право використання земель лісогосподарського призначення». Так право використання земель лісогосподарського призначення можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які встановлюють умови і порядок господарської експлуатації земель лісогосподарського призначення, у суб'єктивному – це встановлена об'єктивним правом можливість юридичних і фізичних осіб здійснювати реалізацію прав та обов'язків щодо використання земель лісогосподарського призначення. Отже, право використання земель лісогосподарського призначення – це гарантована законом можливість господарської експлуатації земель, вкритих лісовою рослинністю, в порядку загального та спеціального використання лісових ресурсів із метою задоволення потреб та господарської

експлуатації земель, не вкритих лісовою рослинністю, нелісових земель, зайнятих сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

4. Було встановлено окремі недоліки та переваги єдиної державної системи електронного обліку деревини. До недоліків віднесено: незабезпечення належного порядку правозастосування та відсутність сприятливого інституційного середовища; вартісність процесу ведення електронного обліку деревини; можливість підміни або ж підмішування деревини незаконного походження; неспроможність системи електронного обліку деревини в існуючому вигляді визначати законність призначення у рубку насаджень, їх правильність та обґрунтованість. Серед основних переваг єдиної державної системи електронного обліку деревини виділено: посилення контролю за обліком деревини, що заготовляється, та її транспортуванням, а також за роботою матеріально-відповідальних осіб; боротьба з тіншовим ринком та зменшення кількості незаконних вирубок; збільшення рентабельності державних і комунальних лісогосподарських підприємств; оперативне реагування на виявлені правопорушення; підвищення конкурентоспроможності вітчизняної лісопродукції; підвищення ефективності боротьби з контрабандою, організованою злочинністю, корупцією у сфері торгівлі деревиною; збільшення обсягів виробництва.

5. Удосконалено наукове визначення поняття «охорона лісів», під яким розуміється система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання лісових ресурсів, збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб, які здійснюються компетентними органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, лісокористувачами і власниками лісів відповідно до лісового та земельного законодавства.

6. Встановлено, що існуюча система управління лісами та землями лісогосподарського призначення характеризується, по-перше, дублюванням функцій органів управління різних рівнів, по-друге, розмитістю меж відповідальності між різними державними структурами, по-третє, поєднанням функцій державного управління, охорони, контролю, організації праці та лісокористування. Вважаємо доцільним існування спеціалізованого державного органу в галузі лісового господарства водночас із існуванням органу загальної компетенції у сфері природних ресурсів. Проте слід розмежувати повноваження щодо використання лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення у промислових цілях від повноважень щодо охорони та контролю за використанням лісів і земель лісогосподарського призначення, організації відпочинку людей.

7. Встановлено характерні відмінності та спільні риси між поняттями «лісова ділянка» і «земельна лісова ділянка». Спільними рисами визначено такі: є ділянками лісового фонду України; мають визначені межі; основною ціллю їх виділення є ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів.

Головними відмінностями є те, що лісова ділянка виділяється виключно відповідно до вимог Лісового кодексу України, а надання земельних лісових ділянок регулюється нормами Земельного кодексу України; лісова ділянка виділяється не тільки для ведення лісового господарства, а й для використання лісових ресурсів, а цільове призначення земельної лісової ділянки лише опосередковано пов'язане з використанням лісових ресурсів, що розташовані на ній; лісова ділянка не вилучається у землекористувача або власника землі, а земельна лісова ділянка надається або вилучається у землекористувача чи власника земельної ділянки відповідно до Земельного кодексу України.

8. Визначено, що існують суперечності між лісовим і земельним законодавством, які ускладнюють практичну реалізацію положень Лісового та Земельного кодексу України, й усунення таких суперечностей потребує внесення відповідних змін до законодавства. Запропоновано доповнити Земельний кодекс України положенням про виключення з суб'єктів права власності на землі лісогосподарського призначення іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб. Відповідно, ч. 2 та ч. 4 ст. 81 Земельного кодексу України слід викласти у такій редакції: «Іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського та нелісогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського та нелісогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності», «Землі сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземцями, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню». Відповідні зміни слід також внести до ч. 2, ч. 3 та ч. 4 ст. 82 Земельного кодексу України щодо виключення з прав власності іноземних юридичних осіб права власності на землі лісогосподарського призначення.

9. У результаті аналізу складу лісопорушення встановлено, що його змістом є певні дії або бездіяльність, що суперечить вимогам норм лісового та земельного законодавства. Воно за своєю природою є суспільно шкідливим і виступає у формі винних дій або бездіяльності. Суб'єктами лісопорушень у галузі лісового та земельного законодавства можуть бути як постійні та тимчасові лісокористувачі – підприємства, установи, організації та громадяни, які ведуть лісове господарство, заготовляють деревину, живицю і здійснюють інші лісові користування, так і фізичні та юридичні особи, які здійснюють використання лісових ресурсів у порядку загального і спеціального використання, державні органи, які незаконно розпоряджаються землями лісогосподарського призначення або допускають інші порушення норм права. Об'єктами лісових порушень є порушення права державної, комунальної та приватної власності на ліси і землі лісогосподарського призначення, порушення права користування й охорони лісів, порушення прав та інтересів окремих громадян, підприємств, установ і організацій. Об'єктивна сторона лісового порушення – це конкретні діяння правопорушника, які посягають на інтереси учасників лісових відносин. Суб'єктивна сторона – це психічне ставлення

суб'єкта до вчиненого ним протиправного діяння. Встановлено основні недоліки застосування відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері лісових відносин, зокрема: застаріла термінологія норм, яка залишилася з радянського лісового права; низький розмір штрафів за правопорушення, санкції статей у лісовій галузі не переглядалися з 1997 року і на сьогодні, з урахуванням інфляції, не відповідають економічним реаліям.

10. Зроблено висновок, що Україна знаходиться лише на початковому етапі реалізації програми лісової сертифікації, за якою їй належить ухвалити стратегічні рішення щодо співробітництва за міжнародними схемами з організацією національних органів сертифікації. Сертифікація лісів України є об'єктивною необхідністю. Перевагами сертифікації є: незалежна гарантія для клієнтів-покупців, посередників та інвесторів щодо контролю за якістю лісової продукції; розширений доступ на нові ринки збуту; демонстрація запровадження найкращої практики в управлінні лісовим господарством; управління лісами у єдиному законодавчому полі; високий ступінь довіри споживачів до сертифікованої продукції; налагоджене виробництво деревини; врахування проблем біорізноманіття; планування ведення лісового господарства і лісовпорядкування; тісне і довгострокове співробітництво з покупцями. Водночас слід звернути увагу на такі проблеми: додаткові фінансові затрати; відсутність державної політики і програм розвитку лісової сертифікації; недостатність знань щодо лісової сертифікації; необхідність залучення широкого кола осіб.

11. Доцільним є доповнення п. 1 ст. 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство» нормою щодо застосування механізму державно-приватного партнерства у сфері лісового господарства. Слід також доповнити ст. 14 Закону України «Про державно-приватне партнерство» нормою про те, що приватним партнером у сфері лісового господарства може бути юридична особа або фізична особа-підприємець, який має спеціальну правосуб'єктність, тобто основним видом діяльності якого є ведення лісового господарства.

12. Обґрунтовано доцільність зрівняння конкурентоспроможності різних форм власності шляхом розширення прав і обов'язків приватних лісовласників. Доцільно зафіксувати норми з державної підтримки і заохочення лісорозведення у вигляді пільгових кредитів, бюджетного фінансування та зменшення оподаткування. Пропонується п. 3 ч. 1 ст. 205 Земельного кодексу України доповнити положенням про звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії лісогосподарського освоєння, та викласти у такій редакції: «звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського та лісогосподарського освоєння, або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами». Слід упроваджувати нові технології через економічне стимулювання заходів щодо раціонального використання земель лісогосподарського призначення для власників лісів та лісокористувачів шляхом закупівлі лісозаготівельної техніки. Нами пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 99 Лісового кодексу України та викласти її у такій редакції: «Держава здійснює економічне стимулювання заходів щодо розширеного відтворення лісів, зокрема шляхом компенсації витрат власникам

лісів і лісокористувачам при впровадженні ними заходів щодо розширеного відтворення лісів та впровадженні нових технологій при використанні лісових ресурсів». Встановлено необхідність забезпечення механізму полегшеного оформлення відведення земель для лісорозведення та виконання державних цільових програм.

13. Проблемний характер має і законодавча база, яка регулює порядок використання лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення. Зокрема, в проаналізованих нормах встановлено їх взаємну неузгодженість, встановлено, що не всі нормативно-правові акти, необхідність прийняття яких передбачена діючим законодавством, були розроблені та затверджені. Доведено, що окремі положення діючих нормативно-правових актів не відповідають існуючим лісовим відносинам та потребують удосконалення, зокрема положення постанов Кабінету Міністрів України «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» від 23 травня 2007 р. № 761, «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» від 12 травня 2007 р. № 724, «Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань у лісах України» від 23 квітня 1996 р. № 449, «Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України» від 8 лютого 1996 р. № 185 тощо.

14. Встановлено необхідність розвитку та вдосконалення основних положень наказу Державного комітету лісового господарства України «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини» від 19 лютого 2007 р. № 42. Зокрема, в даному наказі: не врегульовано альтернативні методи реалізації необробленої деревини на внутрішньому ринку, до таких методів слід віднести інтернет-аукціони, короткострокові контракти, середньострокові та довгострокові контракти; відсутня прозора методика формування стартової ціни на деревину; не визначено умови, на яких продаються лоти; не врегульовано процедуру повернення гарантійного внеску; не визначено процедуру визначення величини комісійної винагороди біржі; учасниками аукціонів є «перекупники», які купують круглий ліс для подальшого його перепродажу. Положення також не передбачає штрафних санкцій за невиконання своїх обов'язків як продавцями аукціону, так і покупцями; біржі не здійснюють контроль за виконанням біржових контрактів і жодних заходів щодо їх дотримання не приймають.

15. Не обґрунтованим є використання в еколого-правовій доктрині терміну «деревні відходи». Деревні відходи слід розглядати не як відходи, а як сировину для отримання теплової й електричної енергії та як сировину для виробництва продукції. Тому є необхідним замінити в еколого-правовій доктрині поняття «деревні відходи» на поняття «вторинні лісові ресурси».

16. Серед основних причин виникнення проблем у лісоресурсній сфері є відсутність правових та економічних механізмів стимулювання запровадження природозберігаючих технологій або елементів охорони, захисту, відновлення лісів. Екологізація лісокористування повинна в себе включати: визначення пріоритетних завдань національної лісової політики та конкретні шляхи їх реалізації; оцінку впливу забруднюючих речовин техногенного характеру на

ліси та землі лісогосподарського призначення; збереження біорізноманіття (виділення лісів, призначених для збереження біорізноманіття, збереження біорізноманіття у період проведення лісогосподарських заходів); упровадження екологічнобезпечних і ощадливих технологій при проведенні лісогосподарських заходів; оптимізація природного і штучного лісовідновлення.

17. Забезпечення екобезпеки, ефективності й ресурсоощадливості використання лісових ресурсів потребує упровадження економіко-фінансових та організаційно-виховних інструментів стимулювання.

До економіко-фінансових інструментів віднесено: зменшення оподаткування відповідних видів діяльності; збільшення державної підтримки приватних лісокористувачів; створення сприятливих кредитних умов для приватних лісокористувачів; збільшення державного і місцевого фінансування державних і комунальних лісогосподарських підприємств; виділення коштів з державного і місцевих бюджетів для збільшення заліснення, покращення стану земель лісогосподарського призначення. Організаційно-виховними інструментами визначено: посилення рівня екологічної освіти молоді шляхом введення додаткових уроків і проведення практичних занять на природі; поширення інформації про стан лісів через засоби масової інформації, зокрема через телебачення, радіо, газети, журнали; поширення інформації щодо правил поведінки в лісах, зокрема щодо пожежних і санітарних правил; встановлення більш жорсткої міри відповідальності для власників лісів та лісокористувачів у разі порушення ними правил ведення рубок та погіршення стану лісів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Заверюха М. М. Щодо визначення поняття «використання земель лісогосподарського призначення» / М. М. Заверюха // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 72. – С. 237–242.
2. Заверюха М. М. Організаційно-правове забезпечення державного управління лісовим господарством України / М. М. Заверюха // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – Вип. 9. – С. 70–72.
3. Заверюха М. М. Поняття охорони лісів, земель лісогосподарського призначення та основні заходи її здійснення / М. М. Заверюха // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 29. – С. 237–240.
4. Заверюха М. М. Співвідношення земельного і лісового законодавства та подолання суперечностей між ними / М. М. Заверюха // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 105–110.
5. Заверюха М. М. До питання правового регулювання використання земель лісогосподарського призначення в Україні / М. М. Заверюха // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – № 3. – С. 108–123.

6. Заверюха М. М. Перспективи розвитку приватної форми власності на землі лісогосподарського призначення в Україні / М. М. Заверюха // *Право і суспільство*. – 2015. – № 5. – С. 111–116.

7. Степська О. В. Ліс як об'єкт правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві України / О. В. Степська, М. М. Заверюха // *Часопис Київського університету права*. – 2016. – № 2. – С. 281–285. *(Здобувачем проведено дослідження питань лісу як об'єкта правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві України)*.

Стаття у науковому виданні іншої держави:

8. Заверюха М. М. Правове регулювання основних видів спеціального використання лісових ресурсів в Україні / М. М. Заверюха // *Evropský politický a právní diskurz*. – 2015. – № 1. – Р. 339–346.

Тези наукових доповідей:

9. Заверюха М. М. Щодо співвідношення понять «лісова ділянка» та «земельна лісова ділянка» / М. М. Заверюха // *Сучасна цивілістика: ІХ Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Одеса, 28 березня 2014 року: тези доповіді*. – Одеса: Юридична література, 2014. – С. 426–428.

10. Заверюха М. М. Значення громадських природоохоронних організацій у сфері лісових відносин / М. М. Заверюха // *Правове життя сучасної України: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена ювілею академіка С. В. Ківалова, м. Одеса, 16–17 травня 2014 року: тези доповіді*. – Одеса: Юридична література, 2014. – С. 526–528.

11. Заверюха М. М. Щодо використання земель лісогосподарського призначення / М. М. Заверюха // *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави: Міжнародна науково-практична конференція, м. Запоріжжя, 3–4 жовтня 2014 року: тези доповіді*. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – С. 139–141.

12. Заверюха М. М. Державно-приватне партнерство в лісовому господарстві / М. М. Заверюха // *Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики: Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 26–27 грудня 2014 року: тези доповіді*. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. – Ч. 2. – С. 125–127.

13. Заверюха М. М. Види використання лісових ресурсів в Україні. Поняття та значення деревних відходів / М. М. Заверюха // *Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: Міжнародна наукова конференція, м. Кошице, Словацька Республіка, 27–28 лютого 2015 року: тези доповіді*. – Кошице: Університет Павла Йозефа Шафарика, 2015. – С. 112–114.

14. Заверюха М. М. Інвентаризація лісів в Україні: проблеми та перспективи / М. М. Заверюха // *Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства: ІІ Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція, м. Тернопіль, 19–20 березня 2015 року: тези доповіді*. – Тернопіль: Крок, 2015. – С. 67–68.

15. Заверюха М. М. Використання лісозаготівельної техніки на землях лісогосподарського призначення / М. М. Заверюха // Сучасна цивілістика: Х Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 27–28 квітня 2015 року: тези доповіді. – Одеса: Юридична література, 2015. – С. 470–473.

16. Заверюха М. М. Шляхи екологізації лісокористування в Україні / М. М. Заверюха // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: III Міжнародна науково-практична конференція, м. Житомир, 14 травня 2015 року: тези доповіді. – Житомир: Вид. Євенок О. О., 2015. – С. 435–438.

17. Заверюха М. М. Перспективи розвитку експорту лісових ресурсів в Україні / М. М. Заверюха // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 15–16 травня 2015 року: тези доповіді. – Одеса: Юридична література, 2015. – С. 651–653.

18. Заверюха М. М. Питання екологічної сертифікації лісів в Україні / М. М. Заверюха // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права: Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука, м. Київ, 22–23 травня 2015 року: тези доповіді. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. – С. 280–283.

19. Заверюха М. М. Переваги та недоліки ведення електронного обліку деревини в Україні / М. М. Заверюха // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи: круглий стіл, м. Харків, 30–31 жовтня 2015 року: тези доповіді. – Х.: Видавництво ТОВ «Оберіг», 2015. – С. 67–69.

20. Заверюха М. М. Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини в Україні / М. М. Заверюха // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: IV Міжнародна науково-практична конференція, м. Житомир, 19 травня 2016 року: тези доповіді. – Житомир: ЖНАЕУ, 2016. – С. 306–308.

21. Заверюха М. М. Щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства / М. М. Заверюха // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави і права в умовах євроінтеграції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 20 травня 2016 року: тези доповіді. – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 562–564.

22. Заверюха М. М. Правове регулювання лісового сервіту за лісовим та земельним законодавством України / М. М. Заверюха // Перше зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України, м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року: тези доповіді. – Одеса, Юридична література, 2016. – С. 109–111.

АНОТАЦІЯ

Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів за лісовим та земельним законодавством України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню теоретичних і практичних аспектів використання та охорони лісів в Україні. У роботі здійснено аналіз доктринальних положень щодо еколого-правових та земельно-правових відносин з приводу правового регулювання використання та охорони лісів за лісовим і земельним законодавством України.

У дисертації значну увагу приділено розмежуванню понять «ліс» та «земля», детально досліджено зміст правового режиму лісів та земель лісогосподарського призначення. Здійснено аналіз правових форм використання лісових ресурсів на землях лісогосподарського призначення та їх правової охорони відповідно до лісового та земельного законодавства.

На підставі проведеного дослідження розроблено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України, що забезпечить підвищення ефективності використання та охорони лісів в Україні.

Ключові слова: ліс, лісові ресурси, землі лісогосподарського призначення, лісові відносини, лісокористування, використання земель лісогосподарського призначення, лісове законодавство, земельне законодавство, правові форми використання лісових ресурсів, правова охорона лісів.

АННОТАЦИЯ

Заверюха М. М. Правовое регулирование использования и охраны лесов по лесному и земельному законодательству Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических аспектов использования и охраны лесов в Украине. В работе проведен анализ доктринальных положений эколого-правовых и земельно-правовых отношений по вопросам правового регулирования использования и охраны лесов в соответствии с лесным и земельным законодательством Украины.

В диссертации значительное внимание уделено разграничению понятий «лес» и «земля», подробно исследовано содержание правового режима лесов и земель лесохозяйственного назначения. Осуществлен анализ правовых форм использования лесных ресурсов на землях лесохозяйственного назначения и их правовой охраны в соответствии с лесным и земельным законодательством.

Право пользования землями лесохозяйственного назначения понимается как гарантированная законом возможность хозяйственной эксплуатации земель, покрытых лесной растительностью, в порядке общего и специального использования лесных ресурсов в целях удовлетворения потребностей, и хозяйственной эксплуатации земель, не покрытых лесной растительностью, нелесных земель, занятых сельскохозяйственными угодьями, водами и болотами, сооружениями, коммуникациями, малопродуктивными землями и т. п., предоставленных в установленном порядке и используемых для нужд лесного хозяйства.

Под охраной лесов понимается система правовых, организационных, экономических и других мероприятий, направленных на рациональное использование лесных ресурсов, сохранение лесов от пожаров, незаконных рубок, повреждения, ослабления и другого вредного воздействия, защиту от вредителей и болезней, которые осуществляются компетентными органами государственной власти, органами местного самоуправления, общественностью, лесопользователями и собственниками лесов в соответствии с лесным и земельным законодательством.

Автором предложено внести изменения и дополнения в Земельный кодекс Украины, а именно, дополнить положением об освобождении от рентной платы за земельные участки, находящиеся в стадии лесохозяйственного освоения, и положением об исключении из субъектов права собственности на земли лесохозяйственного назначения иностранцев, лиц без гражданства, иностранных юридических лиц. Обоснована необходимость внесения изменений в Лесной кодекс Украины по поводу экономического стимулирования мероприятий по расширенному воспроизводству лесов, в том числе путем компенсации расходов собственникам лесов и лесопользователям при внедрении новых технологий использования лесных ресурсов. Доказана необоснованность использования в эколого-правовой доктрине термина «древесные отходы», и предложено заменить понятие «древесные отходы» на понятие «вторичные лесные ресурсы».

На основании проведенного исследования разработаны предложения и рекомендации по совершенствованию действующего законодательства Украины, что обеспечит повышение эффективности использования и охраны лесов в Украине.

Ключевые слова: лес, лесные ресурсы, земли лесохозяйственного назначения, лесные отношения, лесопользование, использование земель лесохозяйственного назначения, лесное законодательство, земельное законодательство, правовые формы использования лесных ресурсов, правовая охрана лесов.

ANNOTATION

Zaveriuha M. M. Legal regulation of the use and protection of forests in accordance with forest and land legislation of Ukraine. – The manuscript.

The dissertation in candidacy for the degree of Juridical Sciences on the specialty 12.00.06 – Land Law; Agrarian Law; Ecological Law; Natural Resources Law. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

The dissertation is dedicated to the complex research of theoretical and practical aspects of the use and protections of forests in Ukraine. The author made an analysis of theoretical provisions of ecological and land legal relations in the sphere of legal regulation of use and protection of forests in accordance with forest and land legislation of Ukraine.

The main attention is paid to the division of definitions «forest» and «land», the essence of the legal regime of forests and forestry lands has been researched. The author analyzed the legal forms of the use of forestry resources within forestry lands and their legal protection under forest and land legislation of Ukraine.

On the basis of this research special propositions and recommendations about improvement of the current legislation of Ukraine were made. Their purpose are to provide the increasing of effectiveness of use and protection of forests in Ukraine.

Key words: forest, forestry resources, forestry lands, forestry relations, use of forest, use of forestry lands, forest legislation, land legislation, legal forms of the use of the forestry resources, legal protection of forests.